

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

УДК 336.14

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ БЮДЖЕТНИМ ДЕФІЦИТОМ

Белей С.І., Дембіцька А.В.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

У статті розповідається про управління бюджетним дефіцитом. Проаналізовано причини виникнення бюджетного дефіциту. Досліджено досвід подолання дефіциту в інших країнах світу. А також можливі шляхи та методи подолання бюджетного дефіциту в Україні на основі досвіду іноземних держав. За допомогою статистичних даних показано економічну ситуацію в Україні та іноземних країнах, досвід яких брався до уваги.

Ключові слова: державний бюджет, дефіцит бюджету, управління бюджетним дефіцитом.

Постановка проблеми. Державний бюджет відображає стан соціально-економічного становища в середині країни, тому кожна держава намагається знизити рівень бюджетного дефіциту. Але на практиці все більше країн стикаються із проблемою дефіцитності бюджету та великими витратами, що пов'язані з управлінням бюджетного дефіциту. Тому скорочення бюджетного дефіциту – одна з найбільш актуальних завдань економічної політики не тільки України, а й інших країн світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Даному питанню щодо проблемних аспектів бюджетного дефіциту присвячені праці таких українських вчених: Н. Мацедонської [2], В. Оспіщева [3], М. Пасічного [4], Ю. Пасічника [5], В. Федосова [6], С. Юрія [6] та інших, однак існує необхідність у подальшому дослідженні проблеми управління бюджетним дефіцитом з урахуванням досвіду зарубіжних країн.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Дослідження даної теми полягає у аналізі досвіду та інструментів за допомогою яких іноземні держави здійснюють управління бюджетним дефіцитом, вивчені їх практики щодо подолання бюджетного дефіциту та запропонувати можливі варіанти управління дефіцитом державного бюджету для України.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Основними цілями, які ставляться перед написанням статті є:

– з'ясувати теоретико-методологічні засади управління бюджетним дефіцитом;

– визначенні оптимальних способів його покриття та шляхів подолання;

– дослідження перспективних напрямків удосконалення системи управління бюджетним дефіцитом.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Стан державного бюджету країни впливає на рівень її економічного розвитку та є найбільш поширеним явищем серед країн світу. Він значною мірою несе негативні наслідки: впливає на скорочення обсягу заощаджень фізичних і юридичних осіб, яке обумовлює зростання відсоткової ставки та зменшення доступу приватного сектора до кредитних ресурсів; призводить до підвищення обмінного курсу національної валюти, що спричиняє зменшення експорту і збільшення імпорту; зростає рівень інфляції.

Сформовані певні теоретичні погляди про існування такого розміру дефіциту, який не завдає шкоди економіці, а саме – розмір дефіциту державного бюджету не може перевищувати сумарний обсяг бюджетних інвестицій і витрат на обслуговування державного боргу.

Згідно з «Пактом про стабільність і зростання», який був прийнятий в Амстердамі 1997 р. країнами-членами ЄС граничні межі бюджетного дефіциту дорівнюють 3% від ВВП країни [7, с. 9], але цей показник є умовним. В дійсності, максимальний допустимий розмір дефіциту від ВВП може збільшуватись.

В умовах світової фінансової кризи уряди країн світу намагаються зменшити дефіцити бю-

Таблиця 1

Рівень бюджетного дефіциту в країнах світу (за оцінками МВФ)

Країна	2015 р., %		2017 р., %	
	Очікуваний рівень бюджетного дефіциту	Реальний рівень бюджетного дефіциту	Очікуваний рівень бюджетного дефіциту	Реальний рівень бюджетного дефіциту
ЄС (в цілому)	2,2	2,4	1,0	1,0
Іспанія	4,8	5,3	2,9	3,1
Словенія	4,1	2,8	3,6	0,1
Великобританія	5,3	4,2	1,5	1,8
Ірландія	3,0	1,9	1,7	0,2
Франція	3,0	3,6	1,3	2,7
Греція	1,9	5,6	0,7	0,8

Джерело: розроблено авторами за даними [8]

джетів до економічно безпечного рівня – 3% ВВП відповідно до Маастрихтських критеріїв (табл. 1).

Для досягнення запланованих рівнів дефіцитів у 2015–2017 рр. країні світу вимушені були проводити жорстку бюджетну політику щодо скорочення видатків бюджету, а також підвищення податкового навантаження на економіку.

Наприклад, уряд Франції для скорочення дефіциту у 2015–2017 рр. збільшив податкове навантаження, посилив боротьбу з шахрайством, ухиленням від сплати податків і збільшив надходження до Пенсійного фонду. Економію коштів було проведено за рахунок скорочення видатків на утримання центрального апарату держави – 18 млрд євро, систему соціального захисту та підтримки населення – 11 млрд євро, систему медичного страхування – 10 млрд євро, місцеві бюджети (муніципалітети, департаменти, регіони) – 11 млрд євро. За рахунок впровадження додаткових податків для домогосподарств та підприємств французький уряд отримав 3 млрд євро. Зокрема оподаткування десятивідсоткової надбавки до пенсії для французів, що мають троє і більше дітей, дозволило отримати 1,2 млрд євро додатково.

Уряд Іспанії запланував скоротити питому вагу державних витрат у ВВП з 44,4% у 2014 р. до 40,1% у 2017 р. У середньостроковому плані уряд скоротив виплати з безробіття та деякі інші соціальні виплати, здійснив пенсійну реформу, реформу ринку праці, впровадив нові спеціальні та екологічні податки.

У Великобританії, застосовують правило, згідно з яким протягом економічного циклу уряд здійснює запозичення виключно на інвестиційні цілі, а не для фінансування поточних видатків, а також «правило стійкості інвестицій», відповідно до якого відношення чистої величини державного боргу до ВВП протягом економічного циклу має бути стабільним та обумовленим.

Уряд Великобританії прагне збалансувати бюджет у 2018–2019 рр. за рахунок очікуваного дефіциту бюджету у 2015 р. – 5,3% ВВП. Для досягнення цього у середньостроковій перспективі потрібно:

- поступово скорочувати видатки на фінансування державних установ, що дасть змогу забезпечити щорічний обсяг економії бюджетних коштів в обсязі 1 млрд фунтів стерлінгів;
- провести пенсійну реформу, яка буде прив'язана до середньої тривалості життя у Великій Британії. Таким чином, пенсійний вік буде поступово збільшено до 69 років, що дозволить скоротити державні витрати на 400 млрд фунтів стерлінгів;
- скоротити бюджетний дефіцит за рахунок забезпечення збалансованої податкової політики. Досягти цю мету планують через посилення контролю за випадками ухилення від сплати податків;
- забезпечити контроль за фінансовою дисципліною за рахунок активізації боротьби з шахрайством та помилками у системах соціальних виплат [2, с. 90].

Необхідно зазначити той факт, що у світі існують країни, економіці яких не завдає шкоди тривалий дефіцит. Потрібно тільки спостерігати, щоб дефіцит не збільшувався і не призвів до економічного краху держави. Так, США має відчутний щорічний дефіцит – у 2017 р. дефіцит бюджету США зріс на 80 млрд. доларів і досяг позначки 665,7 млрд. доларів, що на 12% більше ніж в 2016 р. (або 3,5% ВВП)

[7, с. 20], та це не заважає їй бути економічно стабільною і самостійною державою.

Американський уряд планує досягти зниження федерального дефіциту бюджету за рахунок зменшення федеральних видатків, а решта – завдяки реформі оподаткування й економії витрат на обслуговування державного боргу. Так, від реалізації реформи охорони здоров'я додаткові надходження до федерального бюджету до 2019 р. мають скласти 409,2 млрд дол. США, зокрема від скасування пільг зі сплати внесків на медичне страхування – 210,2 млрд дол., від підвищення акцизів на медичне страхування – 32,0 млрд дол., від акцизу на виробників та імпортерів медичного обладнання – 20,0 млрд дол. [2, с. 91].

Звичайно, необхідно згадати досвід сусідньої держави – Польщі, яка у минулому мала подібні економічні проблеми які сьогодні має Україна.

У Польщі був досить великий бюджетний дефіцит, який заповнювався емісією грошей і це спричиняло гіперінфляцію. Було вирішено створити комісію, в яку входили провідні економісти Європи та Америки: Лешека Бальцеровича, Джордж Сорос, Джеффри Сакс та інші. Тоді комісія підготувала план реформ, було ухвалено пакет, в який входило 7 головних пунктів (основні з них):

1. Закон про фінансову економію в державних компаніях, що дозволило державним підприємствам оголошувати себе банкрутом.
2. Заборонялось національному банку фінансувати дефіцит державного бюджету і заборонили робити випуск нової валюти.
3. Скасували пільгове кредитування державних компаній.
4. Запровадження однакових правил оподаткування для всіх компаній та скасування податкових пільг.
5. Запровадження єдиних ставок мита для всіх компаній.

Після прийняття таких рішень, через декілька років вдалося призупинити інфляцію і увійти в стадію економічного зростання польських експортно-орієнтовних підприємств [5, с. 126].

Україна для подолання бюджетного дефіциту найчастіше використовує кредитний метод. Ознакою цього методу виступають операції з залучення коштів до бюджету України на умовах повернення, платності та строковості, внаслідок чого виникають зобов'язання країни перед кредиторами. Внутрішніх запозичень країни не вистачає для покриття дефіциту бюджету, тому Україна змушена звертатися до міжнародних кредиторів.

Основними зовнішніми кредиторами України є такі міжнародні фінансові організації та інститути, як Міжнародний валютний фонд, Європейський Союз та Світовий банк. В табл. 2 показано загальний розмір кредитних ресурсів, які отримала Україна за роки незалежності.

Таблиця 2
Загальний розмір наданих кредитів Україні за 1990–2017 рр.

Кредитор	Розмір наданих кредитів
МВФ	29,5 млрд. дол.
ЄС	12 млрд. євро
Світовий банк	11,9 млрд. дол.

Джерело: [9]

Залучення й використання кредиту призводять до формування бюджетного дефіциту в Україні, що виступає фактором стримування розвитку економіки та зниження інвестиційної привабливості.

Висновки з даного дослідження і перспективи. Підводячи підсумки проведеного дослідження, можна зробити наступні висновки. Бюджет України гостро відчуває нестачу коштів. Основними причинами виникнення значного дисбалансу доходів і видатків у бюджеті є нераціональне використання бюджетних коштів, економічна нестабільність, проведення військових дій на території країни, наявність певних вад у законодавчій базі, зростання державного боргу.

Тому Україні для налагодження бюджетної політики та зменшення бюджетного дефіциту необхідно запроваджувати іноземний досвід подолання подібних проблем.

По-перше, потрібно переглянути і удосконалити законодавчу базу, вивчати та адаптувати приклади інших держав у регулюванні надходжень і витрат грошових коштів з бюджету, роз-

вивати фінансовий ринок країни та створити привабливий інвестиційний сектор.

По-друге, запровадити середньострокове бюджетне планування. Тобто планування бюджету, здійснюватиметься на три роки. Це допоможе більш чітко зорієнтуватися на значущих проблемах і окреслити цільові настанови на майбутнє.

По-третє, підвищення ефективності управління бюджетним дефіцитом необхідно здійснювати шляхом покращання фіскальної ефективності податкової системи, спрямованої на збільшення доходної частини бюджету.

По-четверте, необхідно зменшити рівень тіньової економіки, яка призводить до корупції, фіктивного підприємництва, ухилення від сплати податків і шахрайства. На думку МВФ в Україні необхідно створити Антикорупційний суд.

Отже, подолання бюджетного дефіциту є вкрай важливим питанням для нашої країни. Його раціональне та своєчасне вирішення є запорукою фінансової стійкості держави, економічного зростання та підвищення рівня життя громадян.

Список літератури:

1. Бюджетний кодекс України: Прийнятий Верховною Радою України від 8 липня 2010 року № 2456-VI.
2. Мацедонська Н.В. Проблема дефіциту бюджету України та шляхи його збалансування / Н.В. Мацедонська, В.К. Вовк // Ефективна економіка та менеджмент: теорія і практика: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 14-15 листопада 2014 р.). – Дніпропетровськ: Видавничий дім «Гельветика», 2014. – С. 89-92.
3. Оспішев В.І. Фінанси: курс для фінансистів: навч. посібн. / В.І. Оспішев. – К.: Знання. – 2008. – 460 с.
4. Пасічний М.Д. // Вісник ДДФА. Економічні науки. – 2014. – № 1. – С. 137-144.
5. Пасічник Ю.В. Бюджетний потенціал економічного зростання в Україні / Ю.В. Пасічник. – К.: Книга, 2010. – 480 с.
6. Федосов В.М. Бюджетна система: підруч. / за наук. ред. В.М. Федосова, С.І. Юрія. – К.: Центр учбов. літератури, 2012. – 871 с.
7. European Commission. URL: https://ec.europa.eu/commission/index_en.
8. Офіційний сайт Євростат [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/eurostat>.
9. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

Белей С.І., Дембицкая А.В.

Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича

ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ УПРАВЛЕНИЯ БЮДЖЕТНЫМ ДЕФИЦИТОМ

Аннотация

В статье рассказывается об управлении бюджетным дефицитом. Проанализированы причины возникновения бюджетного дефицита. Исследован опыт преодоления дефицита в других странах мира. А также возможные пути и методы преодоления бюджетного дефицита в Украине на основе опыта иностранных государств. С помощью статистических данных показано экономическую ситуацию в Украине и зарубежных странах, опыт которых принимался во внимание.

Ключевые слова: государственный бюджет, дефицит бюджета, управление бюджетным дефицитом.

Belei S.I., Dembitskaya A.V.

Chernivtsi National University Y. Fedkovich

FOREIGN EXPERIENCE OF BUDGET DEFICIT MANAGEMENT

Summary

The article deals with the management of budget deficits. The reasons for the budget deficit have been analyzed. The experience of overcoming the shortage in other countries of the world is researched. As well as possible ways and methods to overcome the budget deficit in Ukraine based on the experience of foreign countries. The statistical data shows the economic situation in Ukraine and foreign countries, whose experience was taken into account.

Keywords: state budget, deficit of budget, budget deficit management.